

A LENTERMEELÉS ÉS FELDOLGOZÁSA HARASZTIBAN¹

BÓNA JÚLIA

I. Haraszti kicsi falucska a szlavón dombokon. Középkori okmányok Haraszti nevét először 1430-ban emlegetik így: Possesio Harazthy, 1453-ban Harasthy, 1484-ben pedig Harazth néven. Haraszti mostani helyén voltaképp a bécsi kormány rendelete után épült fel, 1740 körül. Lankával szemben, nem messze a mai Haraszttól, van egy határrész, amit a harasztiak ma is Régi Haraszti-nak neveznek. A Biboja dombján van. Ez is bizonyítja, hogy többször változtatta helyét. A 161 évig tartó török uralom alatt a falvak lakossága a mocsarak szigetein, a nádasokban tengődött, bujdosott és rejtőzködött. Ezt bizonyítja egy, még ma is élő szájhagyomány: »Écör nyáőrákeletről mémég csak ejütek aőm a törökök. De egyöm a hárásztiak észre vették hogy jünek, osztá mind kiméntek a fődekre belé a vízbe, de úgy egyöm, hogy még a feje bubja sē lāōcot egynek sē. Oszta nácsévön szették a levegőt. Jütek a törökök, de máő csak a pusztá háőzákát tánaőták. Émémentek úgy ahutyó jütek.«

Az agrárhelyzet Haraszttiban 1953-ban, figyelembe véve csak Haraszti határát a falu nélkül, a következő:

szántóföld:	627 hektár
legelő:	140 hektár
rét és nádas:	73 hektár
erdő:	60 hektár
szőlő, gyümölcsös és kert a falun kívül:	85 hektár.
A Vuka-folyó Haraszti területén:	37 hold.

Az 1953-ban végzett hivatalos népszámlálás szerint Haraszttiban 170 család él, 533 lélek. Ebből 289 nő, 244 férfi. Nemzetiségi megoszlás szerint 463 magyar, 67 szláv és 3 német. A 170 családból 81 őslakos, a többi bevándorló. A 170 haraszti család közül 1953-ban 118 család földművelésből élt, 22 lengyári munkás, 11 földnélküli napszámos, juhász, csordás, 9 iparos, ebből 3- iparendély nélkül, mert félig-meddig még mindig földművesek, 2 kereskedő, 6 hivatalnok és 2 értelmiségi.

A lentermelésről és feldolgozásról csak a múlt század 10—20-as éveiből találtam írásbeli adatokat Haraszttiban. A szövés-fonás és az azzal, valamint a lentermeléssel kapcsolatos szokások még elevenen élnek a

¹ A dolgozatban az aő hangértéke: aó

falu szájhagyományában. Megőrizték az e munkafolyamatokkal kapcsolatos szokincset is, bár ma már sokkal kisebb mértékben foglalkoznak lentermeléssel és szövés-fonással, mint a múlt században. Ennek oka a gazdasági élet változásában kereshető. A Vuka szabályozása, a nagycsalád felbomlása, az öltözködés módosulása (népviselet helyett a szoknyák viselése és gyárilag előállított holmik vásárlása) mind-mind ennek az ősi háziiparnak fokozatos elhalásához vezetnek.

II. Valamikor a régi temetőhelyen, ahol ma Márics szőleje van, termelték a harasziak a legszebb lent. De termelt len a Nagyszőlőben, a Dombok nevű határrészen is. Igaz, hogy itt csak a múlt század vége felé kezdték termelni a lent, amikor a szőlők kipusztultak. Gutszegeen, Baksában, Komárocon pedig csak a középszerű földekbe vetették. Míg megvolt a nagycsalád, mindenki termelt lent, persze csak annyit, amennyire a családnak szüksége volt. Mivel a múlt század végéig nem volt bőti ruvá, maguk szütek és fonyták. Mindenki szűtfonyt magának. Az asszonyok néha el is adtak vásznaikból, ez volt aprópénzük, amiről nem kellett számot adni a gazdának. Az ilyen eladott vásznat mondták pézős vászonak.

A lenföldet 2—3 esztendőnként trágyázták. Ha előtte búza volt a földben, akkor aratás után rögtön szántották. Kétszer főkeverték a földet. Az első buktatás (ugarolás) után kb. 14 napra elvégezték a második ugarolást is. A harmadik buktatást már csak jó kiadós eső után csinálták, mikor a föld még rokánt. Még régebbi kifejezés erre: öszeéröt, értelme: összesűrűsödött. Ezután pihenni hagyták a földet.

Tavaszkor, március közepén, újra fölészántották. A lent Gergely- és József-nap közt vetették. Aki 12—16 és 25-e közt nem vetett el, az ne is vessen abban az évben, mert nem lesz belőle semmi — így tartották a harasziak. A legjobb — így mondták — József napkor vetni a lent. A szakácsasszony ilyenkor tikmonyáőskát sütöt szénön és evett belőle a gazda meg a családja is. Tojást azért sütöttek ilyenkor, hogy a len is ojan sárgá légyön, mint a tikmonyáőskā.

Sokáig csak a tavaszi len termelése volt szokásban és csak a múlt század végén, amikor a Vladiszlávcit és Harasztit összekötő főút mellett felépült a kender- és lengyár, akkor kezdtek a harasziak vetni téli lent is, amit ők zimácnak mondtak. Az elnevezést a karitnai és szömölcei szerbektől vették át, akik jóval a harasziak előtt termeltek már zimácot.

Ményünk zimácot vetni — mondták szeptemberben, mert akkor vetették a téli lent. A vetés dolga mindig a férfié volt. Történt néha, hogy fémágasztáltak egy-egy öreget, hogy milyen szépen tudja elvetni a lent, akkor mások is kérték, vetné el nekik is szíveségből.

A zsákban volt egy-két szápuval (10—15 kg között) lenmag. A zsákot a vállukra vetették, egy-egy lépést tettek s újra meg újra lendítve a karjukat, szórták a magot.

Vetés után is meghordozik (boronálják) a földet, hogy betakarják a magot. A len így hetedik-nyolcadik napra kikel.

A lennyűvés (hencsupálás) júliusban, aratás közben esetleg utána történt. Mikor fényüték a lent, markokba kötötték. Öt-tíz markot aztán kévébe kötözték.

Régebben nem hordták rögtön haza a felnyütt lent, hanem a kévéket elterítették kint a földeken s hagyták, míg meg nem száradt. A kévéket aztán sással vagy gyékénnyel összekötötték, kocsira rakták és hazaszállították. A múlt század vége felé jött szokásba, hogy a lent, amint fölnyütték, rögtön hazaszállították. Otthon, ha volt idejük, tüvére állították, persze a napra, hogy száradjon. Ha nem volt idejük, a szín alá tették s csak néhány nap múlva került a napra száradni.

Ha a len a napon megszáradt vástág ponyváōt teritettek az udvarra. Ugyanezt a ponyváōt használták hordáskor is, amikor kazalba rakták a búzát, vagy ha malomba vitték örölni, azzal takarták le a zsákok. Erre a vastag ponyvára tettek egy kévét s a lentörő sulyokál kiverték a len bimbójaōt (magvát) A magot ezután a szérestáōn kiszeelelték, hogy a zsuzsók belé ne essen. A len szárát pedig gyékénnyel vagy sással nagy nyalábokba kötötték. Négy kéve egy nyalábot jelentett. A nyalábokat levitték a vízre. Régebben nemcsak a harasziak, de a kórógyiak és lászóiak is a haraszi határban; Komárocon, a Hosszú-vízben áztatták a lent. A lent oldalt fektették a vízbe és lenyomtatták tövestől kicsupált, sáros sással. A lent 5—6 napig hagyták úgy a vízben. Minél langyosabb volt a víz annál jobb. Hogy a lenből melyik kié, úgy ismerték meg, hogy karót bűktek a földbe s erre ki-ki a maga rongyát kötözte, amely más-más színű volt.

Az ötödik vagy hatodik nap után a dōgsáōst (rothadt sást) lezedték a lenről. Ladikon vagy karjukon kihordták az áztatott lent a partra, kocsira rakták és hazaszállították.

Otthon fēnáltogátáōk. Etericsük száōritáni — mondta Kuruc nene. Néha meg is forgatták, de ha vékonyan rakták, még forgatni sem kellett. Mikor így megszáradt, újra nyáláōbokba kötözték s béráktáōk a fészér alá, száōrázbá, hogy ne mosá az eső.

Két-három hét múlva este, holdvilágnál elkezdtek törni a lent. Ugyanazzal a törő sujokál, amellyel a bimbót is kiverték.

Ákáōrmi simá fáōrá tēték a lent. Az asszony ráült a fára és úgy ütötte, törte — mondta Estör nenike.

Mikor megtörik, csōpūs lesz a len. Ezt azután már kolni kell és belétákárik ponyváōba.

Még ábá az éjelbe megkezdik a tiloláōst s tilolnak régelig. — magyarázta Estör nenike — úgy csátogták az ászonyok, hogy áaszt lehető hini, háōború vān — tette még hozzá elégedett mosollyal.

A tilolás eszköze a tiló volt. Beültek a tilóba és vastag prēgácsájuk alá 10 marok lent is tettek, hogy meleg legyen. Onnan vettek elő egy-egy markot ha kellett.

A markot két tilólevélre tették — magyarázta Pozsár Csósó nanó — a harmadik tilólevéllel meg vágják. Húztáōk, aláveték, még újra húztáōk, hogy a pozdērnýá mēnyōn ki belőle — mutogatta a tilolás szertartását.

A kitilolt lent márokba rakták s ilyenkor már guzsáj a neve. Ezután 24 markot összetettek, bétékerték, és az ólba, a ládára rakosgatták, de deszkára is rakhatták, amit úgy ideiglenesen helyeztek el a kis szobában. Huszonnégy marok egy tekerítés volt.

GEREBENEZÉS

Egy-két héttel a tilolás után a tilók újra lekerültek a padlásról. Az udvarban kerestek neki helyet. Csakhoov a tilólevelek helyébe most a gerebent köték fén és úgy gerebeneztek.

Mikor befejezték a gerebenezést, akkor elklászolik — mondta Kuruc Julis nenike.

Ami a hegyén volt, azt hegyinek mondták s abból szűték a vástág ponyváöt.

Másod-minőségű: a szösz. Ebből szótték az egyest. Pántalókat, kánkót ávál bútoták. A kápcaöt ából szabták. — magyarázta Estör nenike.

A harmadik: a szösz, de ez szebb, mint az előző. Belöle cifrá ponyváöt szűték. A száqlából vagyis a guzsájból meg a gatyákat, imögöket; pentyöjt, kebelcsét szótték. A guzsájból fonták a házi cérnát is, mert régebben gyári cérnát nem használtak a harasztiak.

A férhómenő széri lét belöle. — így mondta Kuruc nene.

A lent a gerebenezés után fonták, télnek idején, ijel. Leültek a pádikáõrá s késő estig, 10—11 óráig dolgoztak, majd lefeküdtek. Éjfél után 1—2 óraker újra fölkeltek és folytatták a fonást.

A szösz éppúgy mint a guzsajt, az asszonyok fonták a rokán. A szöszből belet, a guzsájból pedig meléköt fontak. Csak a hegyit fonták gyalogársón, méghozzá mindig férfiak. Persze nem minden férfi értett ilyesmihez, csak az, akinek kezéhö áõlot áz. Voltak férfiak, akik *móvába* csinálták ezt.

A RÁSKOLÁS ÉS AMI UTÁNA KÖVETKEZIK...

Mikor a rokán az ársó megtelt, a fonalat ráõsokra ráõskolik fel.

Ha megfonik mind a fonalat, meglúgozik a lúgzóbá.

A lúgzó egyszerű, nyitott-tetejű dézsa, amelynek oldalán, a fenék közelében juk van. Azon folyik ki a lúg. A lyukat egy méter hosszú csápjáõvával dugaszolják el, ha azt akarják, hogy a lúg a hordóban maradjon.

Majd megszáõrogátik a fonalat, utána a vitolrá került, ahonnan a csévló segítségével a meléköt csévökre csévölik, á bélt meg a máõszorá. A meléköt ezután pelenkáõrá vetik, fentekerik á hásalórá, fentészik a szüvófáõrá, befogik a nyistbe, utána a bordáõbá. A bélt a máõszoról a csévökre (nádból van) csévölték ákó

á vetélőbe téték s azt hányták oda meg vissza, oda meg vissza. Láóbával nyomta a cselíd, kezivel háőnyta és ütöte a bordáhéjáját. Így váűt — fejezte be magyarázatát Kürtös Estör nenike.

A megszótt vásznat is lúgzóba tették. Fahamuval lúgoztak. A vásznat addig mártogatták a lúgzóba és szárították a napon, míg tiszta fehér nem lett. Ezután sujkolták.

Ákó bétűrték. Ebül lēt a türet. Egy türet 40—60 méter váűt. Egész tele emēnt a szüvéssel az ászonynák oszt néhány órá alatt e'várkoli. Kézel várták nem gépēn.

A háziszöttesnek különböző fajtái vannak még ma is Harasztiban. Van úgynevezett egyes (másképpen egyes váőszonák is mondják). Van simá váőszon, pá mukos váőszon, és hizonáő s váőszon. De van két nyistős és négynyistős váőszon is.

A harasziak a színes pamutot nevezik hizonának.

Tiszta lenből csak az egyes és a sima vászon készült. A pamutos vászon vagy tiszta pamutból, de még gyakrabban pamut és len keverékből készült.

A FONÓ

Pikó Estör nenike, Küruc Julis nenike és még néhány velük egykorú nanó is emlékszik, hogy a múlt század végéig Harasztiban megvolt még a fonyó. Kivettek fonyóháőzát valamelyik egyedülálló öreg nénikénél. Itt jöttek össze a lányok és menyecskék. Télen novembertől egészen februárig ide jártak. Már kora reggel összejöttek a fonóházban. A legények is benéztek néha. Sőt akadt legény, aki, ha történetesen nem volt egyéb dolga, egész nap ott űlt a lányok közt a fonóban. A lányok sorban főztek ilyenkor. Mikor, ki vitte az ennivalót, az meg is főzött és együtt ebédeltek mindnyájan. De ez az ebéd egyben vacsora is volt.

A fonóban dalogattak és játszogattak is. Két játékot jegyeztem fel, amit csak a fonóban volt szokás játszani.

A legények loptak a lányoktól kicsi csomó szőszit. Két gombócot gyúrtak belőle, a földre tették egymástól negyed méterre. Az egyik szőszit jelképezte a legényt, a másik a lányt, akire a legény legtöbbet gondolt. A legény meggyújtotta a két szőszit. A meggyújtott szőszit kinyíke (könyű) volt és felszállt fél méter magasba is, és vagy szelel ment vagy összehajolt. Ha szelel ment, azt mondták: nem szeretik egymást. Ha összehajolt, azt tartották, hogy igen szeretik egymást a fiatalok.

A másik szórakozásuk meg az volt, hogy vettek egy ollót. Az állot belészurik a réstáőbá és fēlemelik mindkét ujukál, ákó mondik: *szent Pētör és Pūl mond még neköm hugy Petyó Pestá eloptá-e a csingémet?* De néha így is járta a kérdés: *...hugy a gyerök szeret-e engöm?* Há fordilt — magyarázta Pikó Estör nenike — ákó jó váűt.

Márpedig hogyné fordult volna az ollón függő rosta, mikor a lányok akarták, hogy forduljon! Készakarva úgy ügyeskedtek, hogy forduljon, hisz ez azt jelentette, hogy szereti őket a kiválasztott legény.

Fonóházak már nincsenek Harasztiban. A század elején kihalt belőlük az élet. De otthon még ma is fonnak és szőnek. Leginkább az öregebbje.

SZÓJEGYZÉK

- alávet,   á l á v e t   ts. i.
 'a lent sajátos módon a két tilólevélre dobja s a harmadik tilólevél alá'
 A SzegSz. más jelentésben ismeri. Vö. I. 58; — Az OrmSz.; SzamSz., EtSz., NySz., MTSz. nem ismeri
- az   á z   1. 'határozott névelő'
 Sz. »Homaölyosodik az áblák« (Amikor már öregszenek mondják így magukról)
               2. 'névmás'
 Sz. »Mindenkinek nincs az véribé, hügy forduljon árá mere á szél fú«
- aszt   á s z t 'tárgyragos mutatószó'
 »Ászt mondom, ne légy te anyira okos, engedj te énráöm«
 »Ászt á szögény, szép szérit sájnáöiom«
- Bakcsa   B á k c s á
 'Határrész Harasztiban. Régebben itt, a középszerű földekbe vetettek lent is. Ma már ezt a határrészt, vagyis Bakcsát, a harasziak mind eladogatták a vladiszlavcei magyaroknak'
- bél   b é l   fn.
               1. 'intestinum'
               2. 'lámpabél, amit meggyújtanak'
               3. 'az a fonál, amit csévekre csévelnek, vetélőbe tesznek és ennek segítségével a mellék közé szövik'
 »Á bélt csévökre csévölték, ákö á vetélőbe téték s ászt háönyta á cselíd odá még viszá, odá még viszá. Láöbávál nyomta, kezivel háönyta és ütöte á bordáhéjáöt«
- belétakar   b e l é t á k á r
 'körülfedni, körülcsavarja'
 »Belétákárik á ponyváöbá á lent egyöm«
 SzegSz., OrmSz., SzamSz., MTSz., NySz., EtSz. nem ismeri
- berak   b é r á k   ts. i.
 'beteszt vmit vhová'
 Sz. »Béráktáökö á lent áz ólbá«
 »Béráki á kebélcsét á kócságba egyöm«
- bétúr   1. t ú r
- bimbó   b i m b ó   fn.
               1. 'mag'
 »A vástág ponváörá téték egy kévét egyöm, cszt lentörö sulyokál kiverték á len bimbójáöt« (magját)

2. 'rügy'
»Kipátánt egyöm
3. 'kultikus-jellegű tehénnév'
»Jóü fejcse a Bimbó«
Mag jelentésben más szótárakban nem fordul elő. Vö. SzegSz. 1. 156; OrmSz. 41; SzamSz. 1. 92; NySz. 230—231; MTSz. 132; EtSz. 406.
- bök b ü k t s. i.
1. 'nyom, ver'
»Kárót бүкtek a földbe«
2. 'szúr'
»Kibüköm a szömedet«
3. 'meglök'
»Ódálbá бүкtem egyöm«
- bolti-ruha b ó t i r u v á fn.
'kész ruha, konfekció'
SzegSz., OrmSz., SzamSz., NySz. nem ismeri
- borda b o r d á fn.
1. 'Rippe'
2. 'fakeret, nádfogakkal'
Nr. A fakeret voltaképp két párhuzamosan futó, simára faragott középvastag ág. Ezt a két végén vasvessző fogja össze. A nádfogak a párhuzamosan futó ágba vannak ágyazva s közeikben a szövőszék hosszanti fonalai (=mellék) húzódnak keresztül.
- bordahéj b o r d á h é j fn.
'A szövőszék bordájának fakerete'
»Á cselid ütötte a bordahéját oszt memég háõnyta a vetéltöt egyöm«
- bugyogó b u g y o g ó ü fn.
'a gatyának az a része, amely a két láb közét takarja. Ide duplán teszik a vásznat s kicsit buggyan'
SzegSz., OrmSz., SzamSz., NySz. ilyen értelmezésben nem ismeri.
- buktatás b u k t á t á õ s
'ugarolás'
»Dé-két buktatáõs után egyöm megrokánt a föld«
»Buktátik egyöm a földet«
- Csap c s á p j á fn.
'a lúgzóba használt egy méter hosszú, karóformájú dugasz'
»A jukat csápjaõval dugászolik el egyöm«
- csattog c s á t o g t n. i.
'többször, sokszor csattan'
»Még ábá az éjelbe megkezdik a tiloláõst. Úgy csátogták az ászonyok egyöm, hogy ászt lehetõ hini háõború vãn«
- cseléd c s e l í d fn.
1. 'ember'
»Jóü cselid az egyöm«

»Láőbával nyomtá a cselíd, kezivel háőnytá és ütöte a bor-dáhéjájőt«

2. 'béres, uradalmi cseléd, évi konvencióval mint pl. a lac-háziak e század elejéig.'

csepü

csöpü v. csöpü fn.

'A kitiltolt len tövéről a gerebenen lehúzott kóc. Fonásra nem alkalmas'

Nr. Harasztiban szájhagyomány őrzí, hogy télen, régebben, ha templomba mentek csöpüt vittek magukkal és a böğő-rébe viszkét. A templom előtt megmosták a lábukat s a toron (=torony) alá t a kisszékre ülve, a csepüvel bé-bugyoláztá ő k, hugy ně fá ő z on.

csepüs

csöpüs mn.

'A töréssel megpuhított len ilyen'

»Mikó mégtörík egyöm, csöpüs lész á len«

SzegSz., OrmSz., SzamSz. ilyen jelentésben nem ismeri.

csév

csév fn.

'a vetélőbe illesztett nád vagy facsövecske'

Nr. Erre csévölik föl csévlő segítségével a fonalat, s szövés közben erről fogy a fonál.

»Á bélt á máőszoról á csévökre csévölték, ákó á vetélőbe téték s ászt háőnytá odá még viszá odá még viszá á cselíd«

OrmSz. 80; SzegSz., SzamSz. nem ismerik.

cséve

l. csév

csével

csévöl

'fonalat csévökre teker'

»Á meléket csévökre csévölik egyöm, á bélt még á máőszorá«

OrmSz. 80., SzegSz., SzamSz. nem ismerik.

csévlő

csinge fn.

'rongyból, bőrből készült labda'

»Kigyá hun á csingém?«

»Á csingét egyöm rúgni kél, mikó jácunk kicsi gólokrá«

1. 'a fonálnak föltekerésére szolgáló pergő'

»Á csévlő segítségével á meléket á csévökre csévölik«

2. 'a bélnek má ő s z o r á tekerésére szolgáló pergő'

OrmSz. 80., SzegSz., SzamSz. nem ismerik.

csinge

l. labda.

daróc-

l. kankó

kankó

dög fn.

dög

1. 'döglött állat'

Nr. Harasztiban ezeket a Dög-temető nevű határrészben ásták el.

2. 'utolsó, alávaló'

»Hugy te hoján dög vágyol«

Dög-

temető

Dög-temető fn.

'határrész Harasztiban'

Nr. Harasztiban ide temették a döglött kutyákat, elpusztult állatokat, innen a határrész neve is.

SzegSz. I, 296; OrmSz., SzamSz. nem ismerik.

dögsás   d ö g s á ō s   fn.
'rothadt sás'

»A dögsáőst hátodnap leszéték a lenről«

SzegSz., OrmSz., SzamSz., MTSz., NySz., EtSz. nem ismeri

Dombok
egyem   l. Nagyszőlő
            ë g y ö m

1. Illés Pikó Estör és Kuruc Julis nenike szerint 'kedves-kém' értelemben használták a régi öregek Harasztiban.

Sz: Égyöm, a vesztet fejszének légyön nyele«

»Égyöm, magáőnák iparkodik, nem válakinek«

Sz: »Égyöm, te mint a tetves oján vágyol« (=nyugtalan emberre mondják).

Sz: »Mindenkinek nincs az véribe egyöm, hügy fordujon ará mere a szél fú«

Sz: »Égy sincs fej mind láőb egyöm« (= az asszonyok mondják a férfiakra, akiknek feladata volna — szerintük — a falu ügyeinek intézése, de nem tesznek semmit, csak ülnek ölbetett kézzel).

2. Balázs Pipacék és Pozsár Czószóék szerint az »égyöm« jelentésnélküli pótszó, pótlékszó: izé...

Sz: »Oján egyöm, mint Szőmpáőr Jutká« (=aki hallgatag, arra mondják).

OrmSz. 115; EtSz. 1497—1498; MTSz. 460—461; NySz. I, 568;

Horváth János: »Tanulmányok« 33 tárgyalják. SzegSz., SzamSz. nem ismerik. Igazi jelentése még eldöntetlen és eredete is.

egyés   ë g y e s 'az olyan vászon, amelynek szövésekor az egyik borda-fogba egy szálát, a másikba két szálát fogtak'

Nr. Az egyest mindig szősziből szőtték és igen erős volt.

»A pántálókát, kápcáőt, kánkót avál bútotáők«

OrmSz. 366 (Címszó: »másodegyes«), SzegSz., SzamSz., EtSz., NySz., MTSz. nem ismeri.

egyés-
pantalló   l. pantalló
elklasszol   elklászol

'értékel, felbecsül' (pl. lent, búzát stb.).

»A gerebőnőzés utáőn egyöm, elklászolik a lent«

SzegSz., OrmSz., SzamSz., MTSz., NySz., EtSz. nem ismeri

elterit   e t e r i t

1. 'a földön szétterit'

»A lent etericsük száőritáni, a földikére egyöm.

2. 'vékony rétegbe szétterit'

»A gegőjét etericsük száőritáni egyöm,

SzegSz. I, 364; OrmSz., SzamSz. nem ismeri.

felálltogat fénáltogát ts. i.

'talpára állit vmit'

»Á lent fénáltogatók tüvire«

fel-

magasztal f é m á g á s z t á l

'feldicsér, feldicsőit'

»Fémágasztáltak dé-két öreget, égyöm, hügy hoján szépen tугyá vetni á lent« Vö: magasztal.

SzegSz. II, 434; NySz. 662, MTSz. 1832 más jelentésben ismeri; OrmSz., SzamSz. nem ismeri.

fon

f o n y ts. i.

1. 'rokkán vagy gyalogársón sodró ujjmozdulatokkal fonált állit elő'

Nr. A fonást télnek idején végezték. Leültek a padikára s késő estig, 10—11 óráig dolgoztak, majd lefeküdtek. Éjjél után 1—2 órakor újra fölkeltek és folytatták a fonást. Szájhagyomány őrzi, hogy — ha lehetett — körbe ültek a nagyháőz (szoba) közepén és fontak. És őrzí a szájhagyomány a következő történetet is: Történt egyszer a Batona-családban, ahol 50-en éltek egy fedél alatt míg megvolt a nagy csaláőd, vagy még ahogy mondják, z á d r u g á, hogy a menyecskék este, mikor már egészen besötétedett, körül ültek a nagyházban, a szoba közepén. Fontak a sötétben. Közben valamelyik menyecske loppal bort hozott. A korsó kézről-kézre járt. Mikor már ittak, meglökték könyökükkel a mellettük ülőt s tovább adták a korsó bort. »L o p o s á n i s z o m« — mondták ilyenkor és tovább fontak.

Először a *héggyit* fonták föl gyalogorsón, rendszerint férfi, ezután a két kategóriába sorolt, vagyis különböző minőségű szöszit -s végül a száőlőűt vagyis guzsájt a rokkán.

2. 'ostort, kosarat, haját fon'

»Pipac rérikém á kosarát fonyá égyöm«

fonó

f o n y ó fn.

'Egybegyűlt fonó társaság. Közös munka és szórakozási alkalom'

Nr. Leginkább lányok jártak fonyóba, amely Harasztiban a múlt század végéig megvolt. A legények is benéztek olykor, ha volt idejük. A lányok közül, mikor ki vitte az ennivalót, az meg is főzött és együtt ebédeltek mindannyian. De ez az ebéd egyben vacsora is volt. A fonóban dalolgattak és játszogattak is, nemcsak fontak.

fonóház

f o n y ó h á ő z fn.

'az a hely, épület, ahol a fonó lányok összejöttek'

Nr. *Fonyóháőz* á t rendszerint valamelyik egyedülálló, őslakó, öreg nanótól vettek ki. Itt jöttek össze a lányok és menyecskék. A legények is be-benéztek. Télén novembertől februárig ide jártak. Már korá reggel összejöttek a fonóházban.

Fonóházak ma már nincsenek Harasztiban. A század elején kihalt bennük az élet.

SzegSz., OrmSz., SzamSz., NySz., MTSz., EtSz. nem ismeri

gatyá fn.

1. 'Fehér vászonból készült nem egészen bokáig érő, széles férfi ruhadarab'

Nr. Harasztiban a gatyá egy-egy szára 2—2 szélből készült. Volt beszegés is, amit azért hagytak, hogy a pártáőző dupla legyen. A gatyá ülepét bugyogó űnák mondták. A bugyugó szögeiben volt egy-egy pickő.

2. 'Magukszötte fehér vászonból készült rustyáős gatyá.

Nr. Az ilyenfajta gatyát azért mondták a harasztiak rustyáős gatyáönák, mert a gatyá szárának végében rustyá, rojt volt. Ezt úgy csinálták, hogy 2—3 milliméter szélesen szálakat húztak ki s azt kivarrták fiókákáővái s ebből futottak a 3 cm-es rojtok is.

Sz: »Egyik gatyászőőrámon bévészöm, á máősikon kiserisztöm á koleräőt«

gereben fn.

'lenfésülő szerkezet'

Nr. Deszkalap, a közepén kerek alakú vastúske-csomó. Ezt a lenfésülésre használatos szerszámot a tilóra erősítik, amelyről előzőleg leszerelik a tilóleveleket. A már megtilolt lenből a kóc kihúzgálására szolgál a gereben.

»A tilólevelek lekerültek egyöm á tilóról oszt á gerebent köték fën«

gerebenez

gerebenöz ts. i.

'gerebennel fésül lent'

»Mikó béfejtezék á gerebenözést akor elklászolik á lent«

Gutszeg

Gutszeg

'határrész neve Harasztiban'

guzsaly

guzsáj fn.

1. 'amikor a kitilolt lent marokba rakták, akkor annak már guzsáj a neve.'

2. 'A len szálát is guzsáj-nak nevezik az öregebbek Harasztiban.'

»Guzsájból szüték egyöm á péntyőjt, imögöket, kebélcsét még á háőzi cernäőt is«

SzegSz., OrmSz., SzamSz. más jelentésben ismeri.

gyalogorsó

gyalogársó fn.

'Cifrára faragott, nem kerékkal, hanem kézzel hajtott, egyszerű orsó, amelyen az egyszerű fonalat, a hēgyit fonták. Nr. Gyalogorsón Harasztiban csak férfiak fontak régebben. Persze nem minden férfi értett ilyesmihez, csak az, akinek kezéhő á őlot á z«. Voltak férfiak, akik mővába csinálták

az ilyen munkát, amit illet viszonzni ugyancsak munkával, kárjérvél.

MTSZ. 744 (Vö: Szentes. Herman O. Halászat K.)

SzagSz., OrmSz., SzamSz., NySz. nem ismeri.

háború háború fn.

'harc, csata — bellum'

»Pálkó bácsiká váūt egyöm a háborúbá«

Haraszti Haraszti fn.

'falu Szlavóniában'

Nr. Magyar őstelepülés. Középkori okmányok Haraszti nevét először 1430-ban említik így: Possesio Harazthy, 1453-ban Harasthy, 1484-ban pedig Harazth néven. Mostani helyén voltaképp a bécsi kormány rendelete után épült fel Haraszti, 1740 körül. Lankával szemben, nem messze a mai Harasztitól van egy határrészt, amit a harasztiak ma is »régi Haraszti«-nak mondanak. Ez a Bibója dombján van.

Az 1953-ban végzett hivatalos népszámlálás adatai szerint Harasztiban 170 család él, 533 lélek. Ebből 289 nő, 244 férfi. Nemzetiségi megoszlás szerint 463 magyar, 67 szláv és 3 német. A 170 családból 81 őslakos, a többi bevándorló. 1953-ban a 170 család közül 118 család földművelésből élt, 22 lengyári munkás, 11 földnélküli (juhász, csordás) 9 iparos, ebből 3 iparendély nélkül, mert félig-meddig még mindig földműves, 2 kereskedő, 6 hivatalnok és 2 értelmiségi.

A múlt század végétől 1942-ig Harasztiban, a Vuka túlsó partján a Grádici domb felé húzódó területen éltek cigányok is. Emléküket már csak a szájhagyomány őrzi néhány szólás: »Rátárti magáot mint Boris Adáom« (Boris Ádám cigány volt, aki jó teknővájó mester hírében állt a környéken, rátárti volt, nem fogadott el semmit ingyen. Ma arra mondják: aki kéri magát, ha kinálják.)

»Ágyon Isten egéségére, mint cigánláõnyának a rákoncáõt.« (akkor mondják, ha valaki megköszöni a bort vagy ételt) — Megdöbentő, hogy a szájhagyomány milyen szeretettel őrzi emléküket. A cigányokat 1942-ben a csetnikek és usztasák meg domobranacok végezték ki, éppúgy, mint a szomszéd Koritna minden otthon talált férfitagját.

hasaló hasaló fn.

'hengeralakú és erre tekerik fel a szövendő fonalat, a melékét.'

Nr. A hengeralakú hasaló a szövőszék hátsó részén van. Az Ormányságban natyszoboj néven ismert.

»Å melékét fentekerik a hasaló rá, fenteszik a szövófáõrá, befogik a nyistbe utáõná a bordáõbá«

hegy hegy fn.

hegyike hegyike 'mons'.

»Igõn magás hegyike váūt, a pártizánokál odá jáõrtám.«
1. 'felső része vminek' (pl. lennek)

»Å hegyibõl szüték egyöm a vástág ponyváõt«

2. 'szúrós, vékonyodó vége vminek (pl. tüskének, tűnek stb.)

- hisz hisz ts. i.
1. 'vmit, vkit igaznak fogad el'
»Hini tuggyunk Pálkónák egyöm«,
2. 'gondol'
»Ászt lehető hini háőború vān úgy csātogtak.«
- hizona hizonā fn.
'szines pamut'
SzegSz., OrmSz., SzamSz., NySz., MTSz., EtSz. nem ismeri
- hizonás
vászon hizonāōs vāōszon fn.
'olyan vászon-fajta, amelynél szövés közben a fehér szálak vagyis a mellék közé keresztbe bél helyett, szines pamutot szőnek, hogy díszesebb legyen'
Nr. A kebélcse (népviselet) bélése lehetett hizonás vászon is. A mejes péntyőj felső része is hizonás volt, de anyagát nem olyan finom fonálból és szálakból meg pamutból szőték, mint a kebélcse bélés-ét. l. vesszős vászon.
SzegSz., OrmSz., SzamSz., NySz., MTSz., EtSz. nem ismeri
- hogy h u g y
1. 'kötőszó'
»Å tikör alá ültek, h u g y ne szégyőjenek«
2. 'mikor?'
»H u g y megszáōrogátik a fonálát ākor vitolrá téték«
- hogyan h u t y ó h s z.
1. 'mi módon, hogyan'
»Hutyó csinyāōli nānókā ā fūkötőt egyöm?«
2. 'mennyiért, milyen áron?'
»Hutyó ādi ā tikot?«
h o j ā n k é r d ő é s v o n a t k o z ó n m.
'qualis'
»Hojān szíveesen nyīzi, még māj d bēkāpi«
»Kigyā hojān lesz ā fike? (=Ki tudja milyen lesz a fiúcska).
A milyen h o j ā n alakban nem fordul elő egy szótárban sem.
- Hosszú-
víz H o s z ú - v í z f n.
A Tubojka nevű erdő alatt volt, a Komáróc nevű határrész végében. Itt āztatták a század végéig nemcsak a harasztiak, de a kōrōgyiak és szt. lāszlaiak is a lent.
- ing í m ö g f n.
'ferfi ing'
Nr. Az ímög régebben mindig makuszōtte vászonból készült. Az ünneplő ímög eleje fiókāskāōvāl volt kivarrva. Az ujjak helyébe jōtt a bélés, mely mindig piros--kék h i z o n ā ō s v ā ō s z o n v o l t. Az ujj vagyis a bélés fölē került a sík tilāngli v ā ō l. (=sima tūll anyagból bő ujj) A hétkōznapi viselt í m ö g bélés nélkül volt és sík tilāngli v ā ō l nélkül. Mindig bekötötték a gatyába.

kankó

k á n k ó fn.

1. 'háromnegyedes. női kabát-féle magukszötte vászonból. Nr. Az öregasszonyok a kebelcse fölé télvíz idején k á n k ó t húztak. A kankót úgy csinálták, hogy a vásznat kétrét hajtották s közé e g y e s b ől bélést tettek.

2. 'fehér alapszínű, cifra szűrposztóból szabott férfikabát' Nr. Eszéken vették a szűrszabónál s hogy tovább tartson b é b ú t o t á ō k magukszötte vászonnal, e g y e s -sel. Csak a tehetősebb gazdáknak volt ugyan. d á r ó c - k á n k ó -juk. Egyes pantallóhoz viselték csak. Télen, ha nagyon hideg volt, derékban körülkötötték magukon a daróc-kankót i s t r á n g á l. (=kötéllel) L. daróc-kankó.

kapca

k á p c á fn.

'vászondarab, amit a lábfejre és kicsit a lábszárra tekernek' nek'

Nr. A kapca anyaga e g y e s. Harisnya helyett viselték télen. Este, ha a férfi levetette a kalcát és vizes volt, akkor az asszony földobta a cikórá (=kemence széle). Ha reggel fölkel, levette a cikóról, a lába alá dobta és jó megtaposta, úgy adta oda a férjének.

kebél

k e b é l c s e fn.

'mell alatt ráncolt, féllábszárnál kicsit hosszabb női népviselet — felsőruha'

Nr. Anyaga: magukszötte vászonból szabták, esetleg gyolcsból. A kebelcsének v á ō l á is volt, alatta pedig bélés. A kebelcse a m e j e s p é n t y ő j fölé került.

A fehér vászon-kebelcsét mosás után kilúgozták és kikeményítették. Csak félig szárították meg a napon, összetekerték majd térdükhöz verdesték, hogy r é g y é s (=ráncos) legyen. Elöl egy darabon simára hagyták a kebelcsét. Erre a sima részre jött a t á k á r i t ó. — A gyolcskebelcsét nem verték csak b é s z e t é k. Ilyenkor ezt s z e d ő t k é n e k mondták. A kebelcse örökös volt, tiz unokát is kiszolgált. A század elején ment ki a divatból. A harasziak úgy emlékeznek, hogy az elsők, akik levetették a kebelcsét és s z o k n y á ō t (=egyberuha) kezdtek viselni: Istóka Rebe, Balázs Judit és Ferkó Zsófi volt.

»Kirendölte égyöm a kebelcsét«

két-
nyüstös
vászon

k é t n y i s t ö s v á ō s z o n

'közönséges, egyszerű, két nyüsttel szőtt vászon'

Vö: négynyüstös vászon.

SzamSz. I, 487, SzegSz., OrmSz. nem ismeri.

kirendel

k i r e n d ö l

'rendbehöz, rendbeszed' (pl. kebelcsét)

»A kebelcsét nem tutá kirendölni mindenik. Sándor Estör ne-nike kirendölte égyöm, huyg ájljon mint á titará«

SzegSz., OrmSz., SzamSz., NySz., MTSz. nem ismeri.

- Komáróc 'határrész neve Harasztiban'
Nr. Régebben lent áztattak itt a Hosszú vízben nemcsak a harasziak, de a kórógyi és szt. lászlóiak is. Ez a határrész név egy régi, elpusztult falu nevét őrzi, mely a középkorban szomszédja volt Harasztinak. Vö: Komáróc alja és Hosszú-víz.
- Komáróc alja Komáróc alja fn.
'Sávszerű határrész Harasztiban.'
Nr. A Komáróc nevű határrész szomszédságában húzódik, azt szegélyezi egy darabon. Vö. Komáróc.
- Koritna Koritna fn.
'szomszéd falu'
Nr. Haraszttól 10 km-re fekszik. Horvát-sokac település.
- labda vö. csinge
- Lacháza l. Vladiszlávci
- len-nyüvés lennyüvés
'lencsupálás'
»Fényüték a lent, oszt márokba köték«
»Árátaős után v. üt a lennyüvés«
SzegSz., OrmSz., SzamSz. nem ismeri.
- lúg lúg fn.
'leforrázott hamu levé'
Nr. A lúgot mindig fahamuból csinálják úgy, hogy forró vizet öntenek a hamura.
»A vősznát adig mártogatáők a lúgzóba és száp-ritó-táők a nápon míg tiszta fehér nem lét«
- lúgoz lúgoz
'luggal kezel, tisztít'
»Há megfonik mind a fonalát meglúgozik a lúgzóba«
- lúgzó lúgzó
'nagy dézsa, amelyben a fonalat, vásznat lúgozzák, hogy szebb, fehérebb legyen'
»Há megfonik mind a fonalát meglúgozik a lúgzóba«
Nr. A dézsa nyitott tetejű. Oldalán, a fenék közelében lyuk van, azon folyik ki a lúg. A lyukat egy méter hosszú csápjával dugaszolják el, ha azt akarják, hogy a lúg a hordóba maradjon.
OrmSz. 357; SzegSz., SzamSz. nem ismeri.
- magasztal magasztal ts. i.
'dicsér, dicsőít'
Vö: felmagasztal
- Márics szöleje Márics szöleje
'Régebben a harasziak temetőhelye volt itt'
Nr. Ma a temetőhelynek már híre sincs itt, csak a szájhagyomány őrzi. Márics szölleje van a helyén. Valamikor itt termel-

- ték a harasztiak a legszebb lent. Ez a határrész ma már nem tartozik Harasztihoz.
- marok m á r o k
1. 'A tenyér és a föléje hajló ujjak'
  2. 'Ami a marokba belefér'
- »Dé-két márok pohájt (=lisztet) sóztunk a pochálrá«
3. 'Egy csomó kitilolt len, amit marokba lehet fogni'
- »Huszonnégy márok egy tekerítés« Vö: tekerítés.
- markol m á r k o l t s. i.
- 'egybefog, marokkal fog, szorít'
- »Á csépüs lent márkolik egyöm oszt belétákárik ponyváōbá«
- még m é g h s z.
1. 'noch'
- »Még abá az éjelbe mégkezdik a tiloláōst s tilolnak régelig.«
2. 'azután is'
- »Ilkócsá, vés még ételcsét egyöm«
2. 'nyomósító elem'
- »Még Pálkó is hoján tátyenkäeszű egyöm«
- megy m é n (m é k, m é g y, m é n y ü n k, m é n t e k, m é n e k) t n. i.
1. 'geht, gehen'
- »Hová mén? Csigá-bigá szēni.«
- »Mémég csák e. ményünk zímácot vetni egyöm«
2. 'történik'
- »Hutyó mén áz?«
3. 'férjhez megy'
- »Estörke férhő mén egyöm a Petyóho«
4. 'esik, hull'
- »Ütöték még újrā húztāōk, hügy a pozdērnyā ményēn ki belöle«
5. 'elmúlt, elszaladt, kárbaveszett'
- »Egész tele emēnt a szüvésel āz āszonynák«
- megint m e m e g h s z.
- 'ismét, újrā'
- »Mémég csúfā tēte Jāōnoskāt«
- »A lent mémég a tüvére āltogātāōk egyöm«
- A megint hsz. m é m é g alakban nem ismeri egyik szótár sem.
- meg-
rokkan l. összeérik.
- mejes l. p é n t y ő j.
- pénty m e l é k f n.
- mellék
- 'A hasalóra föltekert fonál, amit szövőszékre tesznek és úgy fognak be a nyistbe'
- OrmSz. 373; MTSz. 1425; NySz. más jelentésében ismeri; SzegSz., SzamSz. nem ismeri.
- mine m i n e h s z.
- 'weshalb, warum?'
- »Hā szereti mine nem beszél«

»Mine nem őrizted nemzetségedet?«

l. minek.

minek l. miért.

Nagyszülő Nagyszülő fn.

'határrész neve Harasztiban'

Nr. Ezt a határrészt Dombok-nak is mondják. Régebben szilvas volt itt, s mikor kipusztult, szőlővel telepítették be. Egyébként egyetlen dombos része a határnak.

négy-
nyüstös
vászon

n é g y n y i s t ö s v á ő s z o n, főnévesült jelzős szintagma.

'sűrű szövésű, négy nyüsttel szőtt vászon' Vö: kétnyüstös vászon.

nyaláb

n y á l á ő b fn.

'fascis'

»A lent nyaláőbokba kötötték«

»Dé-két nyaláőb len«

nyű

n y ű ts. i.

'gyökerestől tép, csupál ki valamit' Vö: lennyüvés.

nyüst

n y i s t fn.

'a szövőszék egyik tartozéka. Két párhuzamosan elhelyezett ág között merőlegesen és sűrűn kifeszített fonál. A borda mögött mozog le-föl. A finomabb vásznat két nyüsttel, a vastagabbat négy nyüsttel szövik'

olló

á l ó fn.

'Schere. Szerszám, amivel szabnak, vágnak és játszanak is'

»Az álót belészúrik a restáőbá és félemelik mindkét ujukál. Há fordil ákó jó váűt«

Nr. A lányok és menyecskék november és február közt, régebben összejöttek a fonóházban. Itt nemcsak fontak, de játszottak is. Ilyen volt többek közt az olló--játék is. Az ollót beleszúrták a rostába, két ujjuk segítségével a levegőbe emelték s mondtak hozzá egy mondókát (l. A fonó c. fejezetet)

Az ollót áló alakban más szótárak nem ismerik.

összeérik ö s z e é r ö t tn. i.

'összesűrűsödött, megért'

»Váűt jó esőcse egyöm oszt összeérot, mëgrokánt a földike«

pamutos

vászon

p á m u k o s v á ő s z o n fn.

1. 'pamut és len keverékéből szőtt vászon: a mellék len, a bél pedig pamut ilyenkor'

2. 'Nem len, hanem pamut-fonálból magukszötte vászon.'

pantalló

p á n t á l ó fn.

'magukszötte egye-s-ből vagyis vastag vászomból szabott nadrág-féle'

Nr. Régebben, mivel nem volt pénzük szövet-vásárlásra, az asszony *égyes-ből* szabott pantallót férjének.

2. 'hosszú, szövetnadrág' (Újabb)

Nr. A harasztiak, hogy megvédjék a szövetet, bevonták, beborították a nadrágot kívül-belül *égyes-sel* (=vastagszalú fehér vászonfajta, amit maguk szőttek *szösszi-ből*.) E század elejétől már nem szokás a nadrág megvédésének ez a módja.

pendely *péntyőj* fn.

'felsőrészes, vállas női alsónemű'

Nr. Csak népviselet alatt viselték régebben a harasztiak és *mejes péntyőj-nek* mondták. A *péntyőj* sima vászon volt, a belés pedig *hizonáős váőszon*. A belés felül szabott volt, deréktől pedig valamivel föntebb ráncbaszték. A *mejes péntyőj* fellábszárig ért. Kicsit hosszabb is lehetett.

A *pendely*: *péntyőj*, *mejespéntyőj* alakban más szótárakban nem fordul elő.

pénzes
ponyva

pézös ponyvá

1. pénzes vászon.

pénzes
vászon

pézös váőszon fn.

'eladott vászon, amiről nem kellett számotadni a gazdának'

Nr. A múlt század végéig az asszonyok szőttek úgynevezett *pézös váősznát* is. Ezt eladták és vettek gyereküknek meg maguknak, ami kellett. A gazdának erről nem kellett beszámolni. Iratlan szokás volt ugyanis, hogy az asszony magát és gyerekeit a maga erejéből ruházta. A lenföld termésének egy része ezért az asszonyé volt. Sokszor az idősebbek is a fiatalabb asszonyoknak ajándékozták len-részüket. Ebből szőtték többek közt a *pézös ponyváő*t, *pézös váősznát* is.

Vö: *pénzes ponyva*.

SzegSz., OrmSz., SzamSz., NySz. nem ismeri.

pickő

pickő fn.

'a bugyogó végeken lévő kicsi betoldás'

Vö: *Bugyogó és gatyá*.

SzegSz., OrmSz., SzamSz., NySz. nem ismeri.

ponyva

ponyvá fn.

1. 'lepedő'

2. 'ágyterítő — ágytakaró'

3. 'pokróc'

Nr. Mindegyiket maguk szőtték lenből. A *lepedőnek*: *alsó* vagy *fekvő* *ponyva* volt a neve. Ez másodrendű lenből, a *szösszi-ből* készült.

Az *ágyterítő* haraszti neve: *ponyvá*, mely *hizonáős*, *pöszmés váűt*. Ezt finomabb lenből szőtték, de színes pamukot (*hizona*) is hozzászőttek, hogy díszesebb legyen.

Pokróc, harasztiasan: v a s t á g p o n y v á. Ezt a hegynék nevezett lenmaradékból szőtték.

A vastag ponyvával a búzát takarták le, ha vitték a malomba örölni, a lovakat, ha csúnya idő volt. A vastag ponyván szárítottak lent is kint a napon.

»Á csöpüt mëgmärkoli egyöm á cselíd oszt belétákari ponyvãbã«

Szegsz. II, 321; OrmSz. 442. Címzó: ponyóka; SzamSz. II, 243;

pörő-ing pörő-ing fn.

'gyereknek való fellábszárig érő ing'

Nr. Harasztiban a fiúk és kislányok kamaszkorig, 13—14 éves korig, pörő-ing-et viseltek régebben. Az asszonyok a pörő-inget maguk szőtték és maguk varrták meg kézen gyermeküknek. A pörő-ingen kétoldalt, alulról háromszögbe futó betoldás volt, hogy a ruhácska alul kicsit bővebb legyen. Különben egyáltalán nem szabták.

SzegSz., OrmSz., NySz. nem ismeri. SzamSz. II, 225. Címzó: »pendely«. Pörő-ing alakváltozatban egyik szótár sem ismeri.

pregacsa prëgácsã fn.

'hétköznapi, mellrész nélküli kötény'

Nr. A pregacsa magukszötte vászonból készült, amit kékre festettek és a férfiak is maguk elé kötöttek nemcsak az asszonyok. A pregacsát hétköznap viselték az asszonyok, ünnepnep pedig a kebelcséhez tãkãrítót kötöttek.

A kék színű vászon-pregacsán kívül volt úgynevezett mosópregacsãõ-juk is. Ezt nem lenből, hanem keskenyre vagdalt rongydarabokból, kötény-formájúra szőtték és amikor elkészült, anyaga tapintásra kicsit finomabb volt, mint a rongypokróc anyaga.

Vastag prëgácsãõ-juk is volt, amit titoláskor kötöttek maguk elé. A vastag pregacsa ëgyes-ből készült.

»Vastag prëgácsãõjuk alá tíz märkot tettek egyöm«

SzegSz., OrmSz., SzamSz., NySz., Kniezsa MNySzl. jöv; nem ismeri.

rántotta l. tikmonyáska

rokka rokã fn.

'Spinnrad'

»Á szöszt mëg á guzsãjt á cselíd fontã. rokãõn egyöm. A szöszből belet, á guzsãjból mëg melékët fontãk«

sima

vászon simã vãõszon fn.

'tisza, fehér len fonálból magukszötte vászon'

»Á pentyõj simã vãõszon vãüt, á belës mëg hizonãõs pöszmës«

SzegSz., OrmSz., SzamSz., NySz. nem ismeri.

- sulykol s u j k o l t s. i.
'sulyokkal ver'
»Męgsujkoli ęgyöm ą v ą ős z n ą t.«
- sulyok s u j o k f n.
1. 'lentörő sulyok'
Nr. A lentörő sulyokkal a len magját verték ki. Ezenkívül lentörésre, lenzúzásra is használták. Rövidnyelű, lapátforma verő.
»Sujoká törik ą lent, ą k ą ę : m i s i m ą f ą ę n ę g y ę m .«
2. 'mosósulyok'
Nr. Az udvaron vagy a Vukában (=folyócska) ezzel verték a ruhát, hogy tiszta legyen.
3. 'mángorlásra használt eszköz'
»A v ą ős z n ą t s u j k o l t ą ę k ę g y ę m , h u g y s i m ą l ę g y ę n .«
- szapu s z ą p u f n.
csőrőfa vesszejéből körülfont fenekes edény: liszt gabona mérésre.'
»A z s ą ę k b ą t ę t e k d ę - k ę t s z ą p u v ą l l e n m ą g o t .«
- szárazba s z ą ę r ą z b ą h r. n.
'száraz helyre'
»B ę r ą k t ą ę k ę g y ę m s z ą ę r ą z b ą h u g y n e m o s ą ą z e s ę .«
SzegSz., OrmSz., SzamSz. nem ismeri. NySz. III, 88—89.
- szárít s z ą ę r ą t t s. i.
'levegőn, napon szárít vmit'
»A lent ęgyöm ę t e r ą c s ę k s z ą ę r ą t ą n i .«
- széjjel s z e l e l h s z .
1. 'széthullik, szétszóródik'
»H ą ą m ę g g y ą j t o t s z ę s z i m ę n t s z e l e l ę g y ę m , ą s z t m o n d t ą ę k : n e m s z e r ę t i k ę g y m ą ę s t .«
2. 'szanaszét, rendetlenség'
»H o j ą n s z e l e l v ą g y u n k ę g y ę m . M ą ę r i k ą n e m t ą k ą r ą t o t .«
Sz. »Ugy köhög: mint ą h o r d ę m ę n s z e l e l .« (=az ember úgy köhög, hogy majdnem széthullik, mint a rossz hordó)
- szélrosta s z ę r ę s t ą f n .
'Sieb'
»A b i m b o j ą ę t s z ę r ę s t ą ę n k i s z e l e t ę k ę g y ę m .«
»A z ą l ę t (=olló) b e l ę s z ę r i k ą ą s z ę r ę s t ą ę b ą , f ę l e m e l i k , ą k ę m o n d j u k : m o n d m ę g n ę k ę m , h u g y P e t y ę P e s t ą e l o p t ą - e ą c s i n g ę m e t ? .«
SzegSz., OrmSz., SzamSz., NySz. szélrosta alakban nem ismeri.
- szer s z ę r f n .
1. 'az egész ruházat minden szükséges darabbal együtt'
»A m ą n y i , s z ę r ę s e n f e k ę d t ą z ą ę g y r ą .«
»D e r ę k s z ę r ą z ę g y ę m .«
»A s z t ą s z ę g ą n y , s z ę p s z ę r ą t s ą j n ą ę l o m .«
»V ę t ę t s z ę r ę g y ę m .«
2. 'kelengye'
»E z ą f ę r h ę m ę n ę s z ę r i .«

3. 'nagyon sok'
 »Së szëri, së száõmä«
4. 'megszerzi'
 »Szërt tët ráõ egyöm.«
- szõ s z ü fn.
 'fonálból vásznat állít elő'
- szõsz s z õ s z i fn.
 1. 'lenszál, amelyből a jobbminőségű vásznat szöttek'
 »Á szõszibõl szüték egyöm az egyest«
 2. 'A legfinomabb minőségű vászon is szõszibõl készült.'
 »Á szõsz száõlából az ímögöket, péntyõjt, kebélcsét szüték egyöm.«
 »Á férhõmenõ szëri let belõle«
 Vö: SzegSz. II, 524; SzamSz. II. 359; OrmSz. 520.
- szövõszék s z ü v õ f á fn.
 'Web(e)stuhl'
 »Á hásálót fëntészik a szüvõfáõrá egyöm«
 Nr. Az utolsó, aki Harasztiban még s z ü v õ f á õ k á t f á r á g o t, Marcsit József volt.
 SzegSz. II, 525; OrmSz. 521; SzamSz. II, 190 — Címzó:
 »osztováta«.
- takar t á k á r ts. i.
 1. 'föd' (ponyvával, földdel stb.)
 »Tákári egyöm a venyigét«
 2. 'rejteget, leplez'
 »Hutyó tákári a bünit«
 3. 'betakarít' (pl. termést)
- teker t e k e r ts. i.
 1. 'körülkötözni, körülcsavarni vmit'
 »Á guzsájt bétékerték egyöm oszt az ólba ráktáõk«
 2. 'fonalat fölrak és ráfeszít a hasalóra'
 »Á melékét fëntekerik egyöm a hásalóra«
- tekerítés t e k e r ü t é s fn.
 'Ha 24 marok lent összekötnek, annak neve: tekerütés'
 »Huszonnégy márok egy tekerütés«
 SzegSz., OrmSz., SzamSz., NySz. nem ismeri.
- tikmo-nyáska t i k m o n y á õ s k á fn.
 'tojásrántotta'
 »Á gázdászony tikmonyaõskát sütöt a szënén, hügy a len is ojan sáõrgá légyön mint a tikmonyaõská«
 SzegSz., OrmSz., SzamSz., NySz. nem ismeri.
- tiló t í l ó
 'alacsony kecskebakra szerelt szerkezet, amelynek három tilólevele van'
 Nr. Úgy ültek a tilóba s vastag pregacsájuk alá 10 marok lent tettek, hogy ott melegedjen. Onnan vették elő, ha kellett a lent a tiloláshoz. A markot két tilólevélre tették és a har-

- madik tilólevéllel vágták, törték, hogy a pozdornyá ményön ki belőle.
 »Mémég csak elővegyünk a tilót«
- tilol tilol ts. i.
 'tiló segítségével lent tör, tisztít, a pozdorjától'
 »Tilolták egyöm régelig«
- tilolás tiloláõs fn.
 'a len pozdorjától való megtisztítása tilóval'
 »Még abá az éjelbe megkezdik a tiloláõst«
 OrmSz. 545; SzegSz., SzamSz., NySz. nem ismeri.
- tilólevél tilólevél fn.
 'szekerce formájú faszerkezet a tilón'
 Nr. A lent két tilólevélre tették, a harmadik tilólevéllel meg vágták, ütötték, hogy a pozdorja hulljon ki belőle.
 »A lent húztaõk, aláveték még ütöték még újra húztaõk, hogy a pozdornyá ményön ki belőle«
 SzegSz., OrmSz., SzamSz., NySz. nem ismeri,
- titara l. trombita.
- tõ tü fn.
 1. 'Stamm, — gyökérzet'
 »Fáõnak a tüve egyöm«
 2. 'vminek alsó része, alja, talpazatá'
 »Tüvére áltogatók a lent«
- tör tör ts. i.
 'üt, zúz, puhít'
 »Hódikáõnál egyöm, ekeszték törni a lent. Ákáõrmi simá fáõra téték, ütöték, verték«.
 2. 'gyõtör'
 Sz: »Tõri a szerelõm mint verebet a kórsáõg«
 3. 'beteg, törödött'
 »Hoján tört vágyol egyöm, beteg vágyol?«
 4. 'veszõdik, törekszik, fárasztja magát'
 »Tõri mágaõt egyöm mindöröké«.
 5. 'megfegyelmez, megpuhít'
 »Igåõbá törte egyöm a bikáõt«
 6. 'tilol' (pl. lent a tilón)
- trombita titará fn.
 1. 'hangszer'
 2. 'a kebelcse, ha rendbehozták, kimosták, kikeményítették'
 »Titará lét egyöm a kebelcsebõl, há kirendölték«
 »Sándor Estõr nenike kirendõlte egyöm, hogy aõljon mint a titará« Vö: kirendel.
 A trombita titará alakváltozata nincs meg más szótárakban és a 2. jelentését sem ismerik, csak az elsõt.
- túr tür ts. i.
 1. 'hajt, hajtogat, felgöngyölít (pl. vásznat, papírt)'
 »Ákó bétürték. Ebül lét a türet«.

- türet türet fn.
 'Hosszában kettébe hajlott vég vászon, ami úgy van hengeralakúra fölgöngyölgetve.'
 Nr. Az ilyen türet, amíg el nem várkolik, a szekrény aljára kerül. — Lakodalomkor, a fiús háznál a nãpã és ipã várta a fiatalokat a szenesházõz (=konyha) ajtajában. A legközelebbi rokon, akit megbíztak erre, egy türet vásznat terített le a földre, s a menyecske azon ment a nagykaputól a szenesház ajtajáig. Utána visszagöngyölítették a türet vásznat, és odaadták a menyasszonynak, hogy ezután tegyen már vele, amit akar.
- újra újra (Uj. Mëmég helyett használják néha) hsz.
 'megint, ismét'
 »Ujrá Bibóc-nãpjã vãn«
 »Ütöték még ujrá huztãõk«
- üt üt ts. i.
 1. 'tárggyal vagy kézzel csap, csapkod'
 »Ütöték, hogy a pozdérnyã mënnyõn ki belõle«
 2. 'baj történik, kár éri, megjárja'
 »Mëgüti órãt az Urbãõn« (Nr. Szãjhagyomány õrzi, hogy 1866 május 25-én elfagyott a rozs, búza, s azóta, ha májusban véletlenül fagy van, mindig alkalmazzák ezt a mondást)
 3. 'ütéssel hajít' (pl. labdát, bilickét)
 »Üti ëgyõm a bilickét«
 4. 'ütéssel tör'
 »Hãõny tikmonyt üsek ëgyõm a rãntotãõnãk« (=tikmonyãõskã helyett újabban rãntottãt is mondanak)
 5. 'veregeti, ütéssel igazgatja'
 »Lãõbãvãl nyomtã a cselid, kezivel hãõnytã és ütõte a bor-dãhëjãõt«
- varr vár ts. i. (Igen gyakran: várkol)
 'nãhen'
 »Egész tele emënt a szüvéssel az ászonynãk, oszt nehãõny órá álat evãrkoltãõk a vásznãt. Kézel vãrtãk nem gépën«
 Nr. A harashti szãjhagyomány azt is õrzi, hogy ha halott van a házban: nem joõ a õlni és vãrni a küszõbõn.
- vastag
 ponva l. ponyva.
 vesszõs
 vászon l. hizonás vászon.
 vetélõ vetélõ fn.
 'csõnakalakú csévtartó, amely mindkét végén hegyes Nr. A szövõszék tartozéka. A vetélõt dobãljãk a felvetett fonal között a vászon szélességében, s errõl szövik rá a mellëkre a bëlt (=bëlfonãl).
- vitól vitól fn.
 'merõleges tengelyeken forgó faszerkezet, amelyre a fonãl kerül, ahonnan a melëket csévlõ segítségével csévekre

csévelik. SzamSz. II. 379. Címszó: tekerő; SzegSz., OrmSz., NySz. nem ismeri.

Vladi-
szlavci

Vlădiszlăvci fn.

'Falu Szlavóniában. Szomszédja Harasztinak'

Nr. Valamikor zsellér település. Szolger telepítette, főleg győriekből. Ő építette a Vladiszlavci és Harashti közt ma is meglévő lengyárat. A harashtiak a vladiszlavci magyarokat »lakos«-oknak mondják.

zimac

zímác fn.

'a téli len neve'

»Ményünk zímácot vetni — mondásztáők szeptemberben egyöm«

Nr. A koprini és szömölcei szerbeknél ugyancsak zimac a téli len neve. Szerb szó. A harashtiak változtatás nélkül vették át. SzegSz., OrmSz., SzamSz., NySz., Kniezsa., MNySzl. jöv. nem ismeri.

Rövidítések

fn.	főnév
hr. n.	határozóragos névszó
hsz.	határozószó
mn.	melléknév
nm.	névmás
Nr.	néprajzi, művelődéstörténeti vonatkozások
Sz.	szólás
tn. i.	tárgyatlan ige
ts. i.	tárgyas ige

Az összehasonlításhoz használt szótárak

EtSz.	Gombocz—Melich: Magyar Etymológiai Szótár. MTA. 1919—1930, Bpest.
Kniezsa MNySzl. jöv.	Kniezsa István: A magyar nyelv szláv jövevény-szavai. 1—II. köt. MTA. 1955. BP.
NySz.	Szarvas—Simonyi: Magyar Nyelvtörténeti Szótár. 1—III. köt. 1890—1893. Bp.
OrmSz.	Kis Géza: Ormánysági Szótár. MTA. 1952. Bpest.
SzamSz.	Csűry Bálint: Szamosháti Szótár. 1—II. köt. MNyT. Bpest. 1935.
SzegSz.	Bálint Sándor: Szegedi Szótár. 1—II. köt. MTA. 1957. Bpest.

Az adatgyűjtés ideje: 1953.

Az adatközlők neve:

Kürtös Pikó Estőr, Kuruc Julis, Pozsár Csószóné, Sülyös Palkó Miklós, Sülyös Setom apó, Balázs Pipac Ferenc és Illés Pikó Palkó.

Az adatgyűjtés helye: Harashti.